

Udvardy Ignác:
Bányai házak
olaj, farost

Híd Nagybánya és Zalaegerszeg között

(Udvardy Ignác Ödön (1877-1961) emlékkiállítása a Gönczi Galériában)

Vajon mekkora a távolság Nagybánya és Zalaegerszeg között? Ha egzakt választ akarunk adni, mondhatjuk, hogy légvonalban 500 kilométer, autóval azonban 620. Amennyiben azonban a művészeti távolságot tekintjük, ráadásul visszavetítjük a kérdést egy 60-80 évvel ezelőtti idősíkba, meg kell állapítanunk, hogy nagyságrendileg több. A topográfiai egzaktságtól eltekintve, de a valóságtól nem elrugaszkodva, kijelenthetjük: egy világ választotta el őket egymástól. Nagybánya a magyar festészet egyik, ekkor már határainkon kívülre szorult, de még mindig iránymutató, konvencióktól nem béklyózott centruma, Zalaegerszeg pedig – mit szépítsük – fehér folt a hazai művészeti palettán. Amíg Nagybányára azért mentek festeni a fiatalok, hogy az akadémiai kötöttségektől távol megélhessék a teljes művészi szabadságot, a maroknyi zalaegerszegi festő csak az akadémikus sablonok legteljesebb tiszteletben tartásával tudott boldogulni. Nagybánya ihletett

hely volt, Zalaegerszeg pedig egy átlagos magyar vidéki kisváros, amely bocsátott ki ugyan néhány olyan művészt, akik képesek voltak végigjárni a provinciálistól a progresszív festészetig vezető utat (Udvardy Ignác Ödön, Szobotka Imre, Vajda Lajos), közülük azonban – tizenhárom évnyi nagybányai működést követően – csak Udvardy tért vissza szülővárosába, és képezett hidat a két világ között.

Udvardy 1877. május 8-án született Zalaegerszegen. Édesapja, Udvardy Ignác köztisztviselőként álló iskolaigazgató, lapszerkesztő, bankigazgató, számos társadalmi tisztség betöltője. A hasonló nevet viselő apáról és fiáról közösen neveztek el teret a városban, 2013 májusában. A későbbi festő középiskolai tanulmányait mindazonáltal a nagykanizsai piarista gimnáziumban végezte, mert a megyeszékhelyen ekkor még nem működött ilyen szintű iskola (az 1895-ben alapított főgimnáziumban 1897-ben indult meg a tanítás). 1896-1901 között a

Udvardy
Ignác:
Egerszeg-
hegy
olaj, farost

budapesti Orsz. M. Kir. Mintarajziskola (a mai Képzőművészeti Egyetem elődje) növendéke volt, többek között Székely Bertalan, Balló Ede, Nádler Róbert tanítványa. Rajztanári oklevéllel a zsebében a nagyváradai premontrei főgimnáziumba neveztek ki, ahol 1922-ig dolgozott pedagógusként. A városban rendszeresen szerepelt kiállításokon, közeli kapcsolatok fűzték a Holnap c. folyóirat körül csoportosuló polgári radikális értelmiségiekhez, köztük Juhász Gyulához, Dutka Ákoshoz, Emőd Tamáshoz. A pedagógia elméleti megközelítése iránti hajlamát mutatja az 1903-ban saját kiadványként megjelentetett Művészet és művészi nevelés című dolgozata. Hét évvel később, 1910-ben nagyobb önálló kötetet adott ki (A természetes díszítő eljárás), amelyben több éves, a népi díszítőmotívumok feltérképezésére irányuló kutatómunkájának eredményét adta közre. 1912-ben a budapesti Műcsarnok Tavaszki tárlatára küldött képeket. 1919-ben, a tanács hatalom néhány hónapja alatt a Váradai Képzőművészek Testületének vezetője és a Püspöki Múzeum igazgatója volt.

A Magyarországra nézve tragikus következményekkel járó trianoni békeszerződést követően a Nagyváradot birtokba vevő román hatóságok bezárták a premontrei gimnáziumot, Udvardyt pedig nyugdíjazták. Az ereje teljében lévő, invenciózus rajzpedagógusnak az elmélet helyett ekkortól csak a művészi gyakorlat nyújthatott alapot a megélhetésre. Előbb a Balti-tenger partján fekvő Swinemündében (1922), majd Rómában (1923) tett hosszabb tanulmányutat, s az ezeken készített képeit a hazatérése után rendezett váradai kiállításokon az utolsó szálig eladta. 1924-ben

átköltözött Nagybányára, ahol csatlakozott a Nagybányai Festők Társaságához (ennek 7 törzstagja közé is megválasztották, sőt, 1928-ban helyettes ügyvivő is lett) és képei jövedelméből három házat is vásárolt. A következő években Nagyváradon, Nagybányán, Kolozsváron rendezett kiállításokat, melyeken remek kritikákat kapott. A Nagyvárad c. lap tudósítója 1929. december 14-én (6. p.) megjegyezte, hogy „mióta Nagybányára költözött, az erdélyi festők első vonalának is elejére lendítette őt... a veleszületett intuíció”. 1930-ban a Barabás Miklós Céh lapítójaként vett részt az erdélyi magyar művészek kolozsvári tárlatán.

Az 1930-as évek – aligha függetlenül a gazdasági válságtól – minden szempontból nehezebb időszakot jelentettek. Udvardy visszavonultan élt Nagybányán, jövedelme megcsappant, képeit egyre kevésbé vásárolták. Házait kénytelen volt sorra eladni. Mikor a Nagybányai Festők Társasága 1937-ben az önfelosztás mellett döntött, a festő egy hosszabb firenzei tanulmányutat követően visszaköltözött Nagyváradra, majd 1940-ben Budapestre települt. 1942-ben kedvező sajtóvisszhang mellett rendezett kiállítást a Műbarát helyiségében, közösen a szobrász Morzsa Morhardt Gyulával és a grafikus Pituk Józseffel. Két évvel később, 1944-ben a háborús időszak nehézségei elől hazaköltözött szülővárosába, Zalaegerszegre. Öregkorát méltatlanul nehéz körülmények között töltötte, elismerést csak utolsó éveiben kapott. 1959-ben a Zala Megyei Képzőművészeti Munkacsoport elnökévé választották, s hamarosan nagy fővárosi tárlat szervezésébe kezdett, ennek megvalósulását azonban 1961-ben bekövetkezett halála megakadályozta. Szülővárosának múzeuma 1991-ben emlékkiállítással adózott művészetének. A mostani, 2013-as emlékkiállításon részben a huszonkét évvel ezelőtt bemutatott alkotások, részben a nagyrészt az örökösök kezén lévő hagyatéktovábbi része került bemutatásra.

A premontreiek nagyváradai rajztanárának ebből az időszakból sajnos egyetlen képe sem ismeretes. Udvardynak a látókörünkben lévő legkorábbi műve a swinemündei úthoz köthető, tengeri vitorlásokat ábrázoló kis tanulmány, síkdekoratív, art decótól ihletett stílusban. Nagyobb számban a nagybányai évektől kezdődően maradtak meg

alkotásai, ezek azonban az előbbtől gyökeresen eltérő művészi világot képviselnek. Olajképei a nagybányai neósok (a művésztelep többnyire Párizst megjárta, a neoexpresszív stílus ígézetében dolgozó fiatalabb generációja) művészetéhez állnak közel, így mindenekelőtt Ziffer Sándor, valamint Nagy Oszkár, Jándi Dávid, Bornemisza Géza, Mund Húgó alkotásaihoz. Udvardy bányai képeinek nagy részén vastagon, szálkás mozdulatokkal felvitt, elnagyolt formákat hordozó, erőteljes színeket használt, melyek súlyos atmoszférát közvetítenek. Egyes képi elemei tömörek, szinte érezhető a tömegük, még a levegő is sűrű körülöttük, olykor villódzó fényeket hordoz. Néha visszatér a dekoratívabb, a természetességét kevésbé hangsúlyozó festésmóddhoz (*Bányai házak, patak I-II.*) Témáit a környék hegyi tájai, Nagybánya és Felsőbánya girbegurba utcái, templomai és kicsiny bányászházai, a hetivásárok kavargó forgataga és a szeszélyesen kanyargó Zazar patak képezték. A figurákra nem fordított gondot, bár ez nem képzetlenségéből, inkább az érdeklődés hiányából ered. Igaz, emberalakok gyakran szerepelnek képein, megformálásuk azonban sematikus, mozdulataik szögletesek, részletezésüket kerülte. Munkája során többféle technikát is alkalmazott, olajképek, akvarellek, színezett tollrajzok és linómetszetek kerültek ki keze alól. Számptalan ceruzavázlatot készített, ami jól mutatja munkamódszerét. Egy-egy részletnek, ami foglalkoztatta, többször is nekifutott, amíg a friss élményből kiérlelt kompozíció-elemmé alakult. Karakteres nagybányai olajképsorozatát kicsi (25x30 cm) és nagyobb (75x90 cm) méretben is megfestette, sajnos a nagyobbaknak mára csak hírmondója maradt (*Bányai táj keresztel.*). Sok kompozícióját különböző technikák alkalmazásával is elkészítette, feltehetően tudatosan vizsgálta az eltérő eszközök eltérő hatásmechanizmusát. Miután elhagyta Nagybányát festésmódja megváltozott. Eltűnt képeiről az expresszív vibrálás, a szinte izzó atmoszféra megszűnt. Az erőteljes tömegformálás vagy a dekoratív vonaljáték (*A zalai Baumgartner malom, Balatoni látkép a Szépkilátóról*) olykor még feltűnik, azonban ekkori stílusa az akadémikus felfogáshoz közelít. Művei levegősebbé, ugyanakkor nyugodtabbá váltak. A változás aligha belső okokkal magyarázható.

Ragyogóan komponált, életének helyszíneit szinte végigkísérő színezett tollrajz-sorozata egységesen magas színvonalú, stiláris változások nélkül. Jól látható, hogy e pompás sorozata dokumentatív szándékkal készült, és az egyes kis kompozíciók később kiválóan alkalmasak voltak olajtechnikával történő kivitelezésre – akár már eltérő felfogásban. Ebből az következik, hogy festményein a váltás a külső körülmények módosulására vezethető vissza. Más lett nem csupán a természeti környezet, hanem a társadalmi közeg által támasztott elvárás is. Zalaegerszegen az 1950-es években nem lehetett úgy festeni, mint Nagybányán. A festő beleszürkült az őt körülvevő világba, és megpróbált alkalmazkodni annak igényeihez. A göcseji, zalai, Egerszeg-környéki tájak mellett gyakrabban ábrázolt dolgozó embereket, kapáló parasztokat, útépítő, parkgondozó munkásokat, olykor pedig még ipartelepét is. Óhatatlanul is olyan érzésünk támad, hogy a megyei képzőművészeti munkacsoport élére történő megválasztása tagadhatatlan tekintélyének és korábbi munkásságának elismerése mellett sikeres igazodása visszajelzéseként is értékelhető. Az ekkor már agg művész a csatát megnyerte, a háborút azonban nem. Ennek azonban már nem volt számára jelentősége.

A nagybányai művésztelepen és a nem kis részben általa igényessé formált erdélyi sajtóban is komoly megbecsülést szerző Udvardy Ignác Ödön művészete jól példázza azt, hogy a művészettörténet által sokszor az elszűrítő provinciális jelzővel illetett (és ennek révén legfeljebb a „futottak még” kategóriában sorolt) vidéki művészek egy része nem a tehetségnek vagy a művészi képzettségnek volt híján, hanem az inspiratív és felszabadító, megfelelő lehetőségeket biztosító alkotói környezetnek. De éppen Udvardy volt az is, aki egerszegi működésével sokat tett a város művészeti életének és igényeinek előmozdításáért. Nagybányán töltött évei alatt bizonyította, hogy felkészültsége és invenciója révén képes hangsúlyos véleményt nyilvánítani a kortárs festészeti diskurzusban is, majd hazatérve, a megváltozott időkben pályáján az emberi és a művészi etikára helyeződött a hangsúly. A Gönczi Galériában rendezett mostani kiállításával Zalaegerszeg egyik legjelentősebb festőművésze emlékezik.